

La repetició de curs en l'ensenyament obligatori

Bartomeu Cañellas

Heracli Portas

RESUM

L'objectiu de l'article és, per una part, posar en primer terme una sèrie de dades referides a la repetició de curs per analitzar-les i per facilitar la reflexió dels docents, dels claustres i de l'Administració educativa i, per una altra, extreure'n algunes conclusions que apunten possibles intervencions.

No es pretén l'exhaustivitat en l'aportació de dades, sinó que s'incideix prioritàriament sobre aquelles en les quals les Illes Balears es diferencien de la resta de les comunitats autònomes i sobre aquelles altres que es pensa que són il·lustratives del que es vol remarcar: l'especial incidència de la repetició com a fenomen que caracteritza el sistema educatiu de les Illes Balears, com un dels indicadors més rellevants de l'anomenat fracàs escolar i la manca de relació amb altres indicadors i variables.

RESUMEN

El objetivo del artículo es, por una parte, poner en primer término una serie de datos referidos a la repetición de curso para analizarlas y para facilitar la reflexión de los docentes, de los claustros y de la Administración educativa y, por otra, extraer algunas conclusiones que apunten posibles intervenciones.

No se pretende la exhaustividad en la aportación de datos, sino que se incide prioritariamente sobre aquellas cuestiones en las cuales las Islas Baleares se diferencian del resto de las comunidades autónomas y sobre aquellas otras que son ilustrativas de lo que se quiere remarcar: la especial incidencia de la repetición como fenómeno que caracteriza el sistema educativo de las Islas Baleares, como uno de los indicadores más relevantes del llamado fracaso escolar y la carencia de relación con otros indicadores y variables.

I. INTRODUCCIÓ

A. Les dades

1. La idoneïtat i la repetició a les Illes Balears
2. Evolució de les dades de repetició de curs
3. Idoneïtat i repetició per illes
4. La repetició i altres variables (sexe de l'alumnat, titularitat del centre, immigració o ús de dues llengües oficials)
5. La repetició i els resultats
 - a. Avaluacions de diagnòstic a les Illes Balears
 - b. PISA 2012

B. La normativa sobre repetició de curs a les Illes Balears

C. Reflexió final i propostes d'intervenció

Per què uns percentatges de repetició tan alts? No hi ha altra solució pedagògica? No ho permet la situació del sistema educatiu de les Illes Balears? És un problema cognitiu (vegeu l'estudi a partir dels resultats de PISA i de les respostes als qüestionaris de context) o socioeconòmic i cultural?

Per què tanta repetició a edats tan primerenques com segon d'educació primària?, què la justifica? N'és un factor determinant la immigració? És una eina pedagògica, un càstig, una amenaça durant el curs o, més aviat, és un fonament de la nostra idiosincràsia, de la nostra cultura educativa i general del premi i el càstig? Per què no es dóna en sistemes d'alt rendiment com els nòrdics on la repetició ni es contempla? o per què és gairebé no significativa en qualque comunitat autònoma espanyola que té uns resultats dins la mitjana estatal?

Els sistemes educatius que utilitzen la repetició de curs d'una manera generalitzada com a eina pedagògica estan associats amb pitjors rendiments acadèmics. El problema d'aquests sistemes educatius és que ni els centres ni el professorat tenen els recursos per poder atendre l'alumnat amb més dificultats, tant si se'l promociona com no al curs següent.

S'assumeix amb una excessiva naturalitat dins l'àmbit docent —famílies, professorat i centres— el fet que la repetició és una part natural del procés d'aprenentatge. Les actituds respecte de la repetició no deixen de ser ambigües i fins i tot, en alguns casos, favorables. S'ha de considerar, a més, que la normativa no anima en cap cas a aplicar la repetició com a mesura habitual, ja que tendeix a limitar-ne el nombre per curs i per etapa, en fa moltes excepcions i posa per damunt de tot criteris com maduresa o garantia de l'avanç de l'alumnat, sobretot a l'educació primària. I, en cas d'aplicar-se, s'indica que no s'ha de fer mai com un fet mecànic i s'exigeix un pla específic que, a hores d'ara, sembla que no es dóna de manera habitual als centres. S'ha de considerar, a més, que la repetició de curs no és percebuda per l'alumnat com una segona oportunitat, sinó com un càstig que condueix sovint al fracàs i/o a l'abandonament primerenc dels estudis i la formació.

Quan es contraposen l'eficàcia suposada de la mesura amb l'experiència i les dades, es demostra que molt poques vegades la repetició dóna els fruits esperats: la millora de resultats o la consecució de la maduresa, ans al contrari. Dins l'àmbit europeu, per decidir sobre la repetició s'han contraposat moltes vegades dos criteris: el de l'edat (maduració) i el de coneixements (nivell d'adquisició). A Espanya, ha predominat gairebé sempre el segon i habitualment s'ha decidit la repetició a partir d'un nombre d'àrees o matèries no superades, suspeses (vegeu l'annex sobre legislació repetició).

El fet requereix una reflexió profunda, ja que aquesta realitat no encaixa amb una societat posicionada contra la injustícia social i que planteja una escola inclusiva. Com s'ha d'afrontar aquesta anomalia és un repte pedagògic per al professorat, els claudres i l'Administració, més encara en una època marcada pels pocs recursos, ja que a més la repetició, a part d'ineficaç, resulta molt cara. S'ha de tenir ben present que a les Illes Balears, als quinze anys, quatre de cada deu alumnes ha repetit qualque curs i que la despesa mitjana per alumne i curs va ser el 2012 de 4.895€ a l'educació primària i de 6.293€ a l'educació secundària (F2. Taula 1. Sistema Estatal d'Indicadors de l'Educació, MECD, 2015).

A. Les dades

S'ha de fer notar que la majoria de les dades que es presenten a continuació són d'abans que es produïssin les importants retallades en recursos humans i materials d'aquests darrers quatre cursos en l'educació a Espanya i especialment a les Illes Balears. Abans del curs 2011-12, hi havia més recursos per atendre la diversitat de l'alumnat, ràtios més baixes a les aules i més professorat per alumne i la repetició, encara que va anar minvant, seguia en unes xifres prou elevades.

2. LA REPETICIÓ I LA IDONEÏTAT A LES ILLES BALEARS

Les diferents publicacions estatals i internacionals, utilitzen dos tipus d'indicadors: la taxa d'alumnat repetidor i la taxa d'idoneïtat. La taxa d'idoneïtat es refereix a l'alumnat que realitza el curs que en teoria correspon a la seva edat. Aquest indicador es presenta en cinc edats teòriques: 8 i 10 anys, que corresponen a tercer i cinquè d'educació primària, i 12, 14 i 15 anys, relacionades amb primer, tercer i quart d'educació secundària obligatòria.

Repetició

Les xifres venen desagregades per cicles a EP i per cursos a ESO o per edats. S'ha de recordar que a l'EP el fet que la permanència d'un any més s'aplicàs al final de cycle va fer que la repetició es donàs just a 2n, 4t i 6è.

A la taula següent, s'estableix una comparança entre les mitjanes de l'Estat i les de les comunitats i ciutats autònomes dels cursos finals de cycle a primària i de cada curs d'ESO, i la variació que s'ha produït els darrers cursos dels quals hi ha dades actualitzades.

QUADRE I. VARIACIÓ DEL PERCENTATGE D'ALUMNAT REPETIDOR A EDUCACIÓ PRIMÀRIA I A ESO SEGONS COMUNITAT AUTÒNOMA. CURS 2007-08 I 2012-13

	EDUCACIÓ PRIMÀRIA									EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATORIA											
	2º curso			4º curso			6º curso			1º curso			2º curso			3º curso			4º curso		
	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación
Espanya	4,5	4,7	0,2	4,4	4,0	-0,4	6,0	4,5	-1,5	16,3	13,0	-3,3	15,3	11,7	-3,5	15,6	12,0	-3,7	11,9	10,0	-1,8
Andalucía	5,7	5,6	-0,1	5,4	4,4	-0,9	7,3	4,7	-2,6	21,1	16,1	-5,1	22,5	19,3	-3,1	22,4	17,0	-5,4	18,4	15,4	-3,0
Aragón	6,5	8,6	2,1	7,0	10,0	3,0	8,1	11,4	3,3	16,8	16,9	0,1	14,5	14,2	-0,3	14,9	13,5	-1,4	8,9	9,4	0,5
Astúrias	4,0	4,6	0,6	4,5	3,6	-0,9	5,0	4,3	-0,8	14,5	11,1	-3,4	10,3	8,2	-2,1	10,0	8,5	-1,5	6,4	6,0	-0,5
Balears (Illes)	7,1	6,5	-0,7	7,2	4,8	-2,4	8,2	5,2	-3,0	16,8	13,0	-3,8	14,2	11,2	-3,0	14,0	13,3	-0,7	11,4	10,7	-0,7
Canàries	6,7	5,4	-1,2	5,8	5,1	-0,6	7,2	5,5	-1,7	20,9	15,8	-5,2	14,7	10,5	-4,2	15,4	11,6	-3,8	10,5	7,4	-3,1
Cantabria	3,9	3,8	-0,1	3,8	3,1	-0,8	6,4	3,6	-2,8	14,3	11,1	-3,2	12,4	9,1	-3,3	15,1	9,3	-5,8	9,1	8,2	-0,8
Castilla y León	6,8	6,6	-0,2	7,0	6,0	-1,0	8,7	7,2	-1,5	17,5	14,1	-3,4	14,9	9,9	-5,1	17,3	12,4	-4,9	10,9	9,1	-1,9
Castilla-La Mancha	7,6	6,9	-0,7	6,3	5,0	-1,2	7,6	5,3	-2,3	19,0	16,6	-2,4	15,7	12,1	-3,6	16,5	14,4	-2,0	11,9	10,9	-1,0
Cataluña	1,6	1,4	-0,2	1,2	1,1	-0,1	1,3	1,1	-0,3	8,5	6,1	-2,4	8,7	6,6	-2,1	10,0	6,8	-3,2	9,9	7,3	-2,6

continua

	EDUCACIÓ PRIMÀRIA									EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATORIA											
	2º curso			4º curso			6º curso			1º curso			2º curso			3º curso			4º curso		
	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación	2007-08	2012-13	Variación
C. Valenciana	2,0	4,4	2,4	3,6	4,2	0,6	7,3	5,4	-1,9	16,6	14,4	-2,2	16,6	12,0	-4,5	16,6	13,5	-3,2	11,5	11,0	-0,5
Extremadura	4,7	5,1	0,4	4,6	3,7	-0,9	6,0	4,7	-1,3	19,3	14,6	-4,8	17,2	11,3	-5,9	14,0	9,2	-4,7	10,5	7,3	-3,3
Galícia	4,0	4,3	0,3	3,9	4,2	0,3	4,2	4,3	0,0	14,2	12,5	-1,7	11,7	11,2	-0,6	14,3	10,0	-4,3	8,2	8,7	0,5
Madrid	4,7	4,7	0,0	4,9	4,0	-0,9	6,3	4,4	-1,9	14,6	11,8	-2,8	13,2	8,5	-4,7	14,0	11,7	-2,3	11,2	9,1	-2,1
Murcia (R. de)	5,0	6,8	1,8	4,7	5,4	0,7	6,7	7,3	0,6	19,3	16,4	-2,9	15,2	11,5	-3,7	14,9	11,5	-3,4	10,6	10,7	0,0
Navarra	3,2	3,7	0,5	2,2	2,6	0,4	3,2	2,8	-0,3	8,8	8,6	-0,2	8,5	8,1	-0,4	10,5	9,1	-1,4	8,4	8,4	0,0
País Vasco	3,7	3,9	0,3	3,5	3,6	0,1	3,9	3,3	-0,6	8,6	8,2	-0,4	8,4	7,5	-0,9	9,3	6,7	-2,7	7,2	5,9	-1,4
Riòja (La)	4,0	3,0	-0,9	3,3	2,8	-0,5	4,7	3,2	-1,5	16,1	13,7	-2,3	16,2	9,0	-7,2	14,7	10,2	-4,5	7,4	6,4	-1,0
Ceuta	6,0	10,4	4,4	9,0	10,8	1,8	10,7	10,8	0,1	23,3	19,3	-4,0	19,2	16,0	-3,2	17,0	16,4	-0,6	10,9	9,7	-1,2
Meililla	5,8	4,3	-1,5	4,6	4,5	-0,1	4,6	2,9	-1,7	19,7	21,6	1,9	13,7	18,2	4,5	16,4	16,6	0,3	8,6	9,8	1,2

QUADRE 2. DIFERÈNCIES AMB EL PERCENTATGE DE REPETIDORS ENTRE LES ILLES BALEARS, ESPANYA I CATALUNYA EN EL CURS 2012-2013

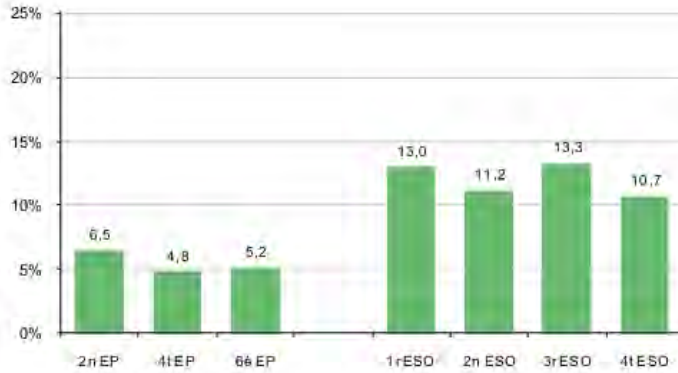
2011-12	2n EP	4t EP	6è EP	1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO
Espanya	4,7	4,0	4,5	13,0	11,7	12,0	10,0
Catalunya	1,4	1,1	1,1	6,1	6,6	6,8	7,3
Illes Balears	6,5	4,8	5,2	13,0	11,2	13,3	10,7
Diferència IB-Espanya	+1,8	+0,8	+0,7	= 0	-0,5	+1,3	+0,7
Diferència IB-Catalunya	+5,1	+3,7	+4,1	+6,9	+4,6	+6,5	+3,4

Quan es comparen les dades de les Illes Balears dels cursos seleccionats amb les de l'Estat i les de la resta de comunitats autònomes, s'observa que encara que a les Illes Balears totes les mitjanes hagin davallat en aquests darrers cursos tant a l'EP com a l'ESO, totes, excepció feta de segon d'ESO, se situen per sobre de les de l'Estat (fins a +1,8 punts a 2n d'EP).

Si s'observa el cas de Catalunya, criden l'atenció uns percentatges baixíssims de repetició en comparació amb els de la resta de comunitats autònomes i amb els de les Illes Balears, quan els resultats en les avaluacions externes tant estatals com internacionals els té sobre les mitjanes. Igualment, criden l'atenció, els d'Aragó per alts.

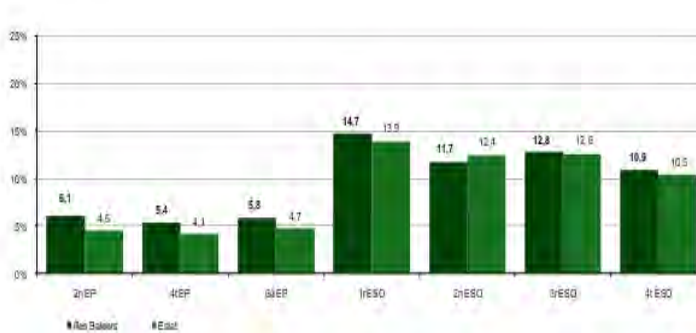
A les Illes Balears, les dades de repetició s'allunyen de les mitjanes, quan molts dels indicadors de sistema o moltes de les variables de context presenten unes dades que sí són comparables amb les de la resta de l'Estat. Per tant, sembla que l'explicació no es troba en aquests indicadors o variables.

GRÀFIC 1. PERCENTATGE D'ALUMNAT REPETIDOR A EP I ESO, A LES ILLES BALEARS. CURS 2012-2013

El gràfic que es reproduïx a continuació estableix una comparació entre les mitjanes de les Illes Balears (gràfic anterior) i les de l'Estat. Es refereix al curs 2011-2012, que és el darrer del qual es tenen dades actualitzades. És el darrer publicat per l'IAQSE.

GRÀFIC 2. COMPARACIÓ DEL PERCENTATGE D'ALUMNAT REPETIDOR A EP I ESO ESTAT-ILLES BALEARS. CURS 2011-2012

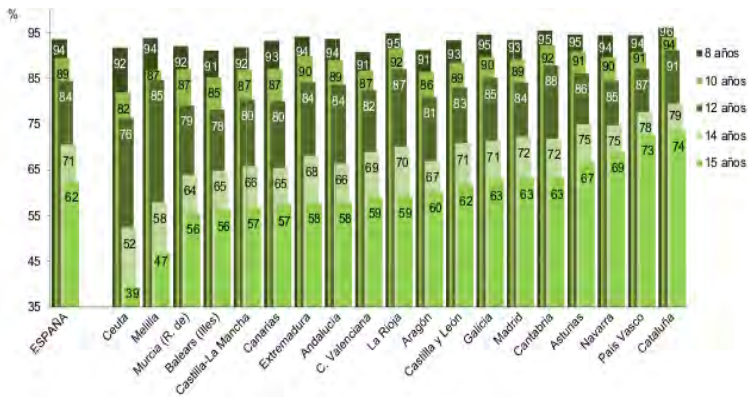
De les dades del curs 2012-2013, es poden extreure les conclusions següents:

- Els percentatges de repetidors de les Illes Balears en els diferents cursos de primària seleccionats estan tots per damunt de les mitjanes de l'Estat i les Illes Balears es troben en el grup de comunitats autònomes que tenen els percentatges més alts. Destaca especialment la mitjana de 2n d'EP, en què la diferència és de +1,6%.

- A l'ESO les diferències no són tan pronunciades, a 1r d'ESO coincideixen els percentatges de l'Estat i els de les Illes Balears i a 2n d'ESO la diferència es troba per davall la mitjana. Destaca 3r d'ESO, amb una diferència de +1,3%.

Idoneïtat

GRÀFIC 3. TAXES D'IDONEÏTAT A LES EDATS DE 8, 10, 12, 14 I 15 ANYS PER COMUNITAT I CIUTAT AUTÒNOMA. CURS 2012-2013*

(*Nota: les comunitats i ciutats autònomes estan ordenades per la taxa dels 15 anys)

Si es comparen les dades de les Illes Balears amb les mitjanes de l'Estat i amb les de la resta de comunitats i ciutats autònomes (gràfic anterior), s'observa que:

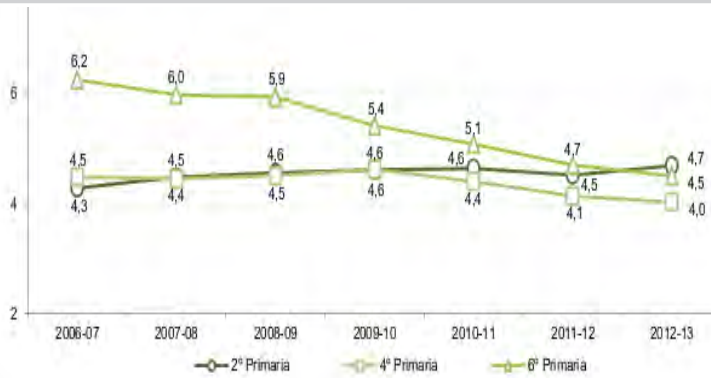
- La taxa d'ideïtat de les Illes Balears és de les més baixes de totes les comunitats autònomes. En aquest cas, una taxa baixa és un mal indicador, ja que s'hauria d'acostar el màxim al 100% en tots els casos.
- Si el gràfic estigués ordenat per les mitjanes de les altres edats, les Illes Balears ocuparien el darrer o els darrers llocs en totes elles.

3. EVOLUCIÓ DE LES DADES DE REPETICIÓ DE CURS

Els percentatges de repetició a les Illes Balears entre el curs 2007-2008 i el 2012-2013, han disminuït en tots els cursos i les majors baixades s'han donat als següents: 4t EP (-2,4%), 6è EP (-3,0%), 1r ESO (3,8%) i 2n ESO (3,0%). A més a més, aquestes disminucions, excepte la de 2n d'ESO, són de les més altes d'entre les diferents comunitats autònomes.

Als gràfics següents, s'observa l'evolució en el percentatge de repetidors a l'Estat espanyol per edats.

GRÀFIC 4. EVOLUCIÓ DEL PERCENTATGE D'ALUMNAT REPETIDOR A EDUCACIÓ PRIMÀRIA

GRÀFIC 5. EVOLUCIÓ DEL PERCENTATGE D'ALUMNAT REPETIDOR A EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

A l'educació primària, en un període de sis cursos, el percentatge just ha baixat d'una manera apreciable a 6è (-1,5%, del 6,2 al 4,7). A 4t, baixa cinc dècimes (4,5 a 4,0%) i a 2n, encara puja dues dècimes (de 4,3 a 4,5%).

A l'ESO, en el mateix període, els percentatges han davallat de manera apreciable en tots els cursos: 1r (de 16,7 a 13,0%), 2n (de 16,4 a 11,7%), 3r (de 17,7 a 12,0%) i 4t (de 12,7 a 10,0%).

4. CONCLUSIONS

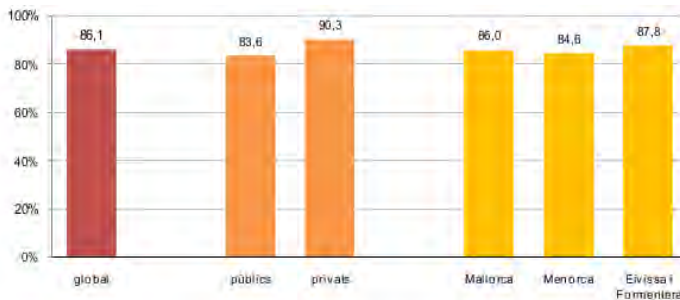
- Les Illes Balears és una de les comunitats autònomes amb un percentatge major de repetidors i, conseqüentment, amb una taxa d'idoneïtat més baixa.
- És una de les comunitats autònomes amb el percentatge més alt de repetidors a 2n d'EP, tot i tenir en compte que a l'Estat 2n d'EP i 1r d'ESO són els cursos que tenen majors percentatges d'alumnat repetidor.

- Les Illes Balears és una de les comunitats autònomes amb la disminució més alta del percentatge de repetidors, seguint la tendència general de disminució en totes les comunitats.

5. IDONEÏTAT I REPETICIÓ PER ILLES

Les dades per illes s'han obtingut dels Informes Executius de les Avaluacions de Diagnòstic de les Illes Balears realitzats els darrers cursos. Per a 4t de l'EP, de l'Informe 2012-2013 i per a 2n de l'ESO, el de 2011-2012. Les dades referides a l'edat de l'alumnat estan extretes del programa de gestió informatitzada de dades, GESTIB, de la Conselleria d'Educació.

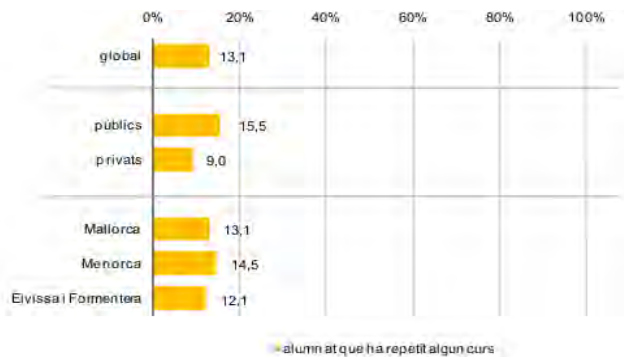
GRÀFIC 6. PERCENTATGE D'ALUMNAT IDONI, PER TITULARITAT I PER ILLES, 4T EP. 2012-2013

El percentatge d'alumnat idoni és del 86,1%. La diferència entre públics (83,6%) i privats (90,3) és estadísticament significativa.

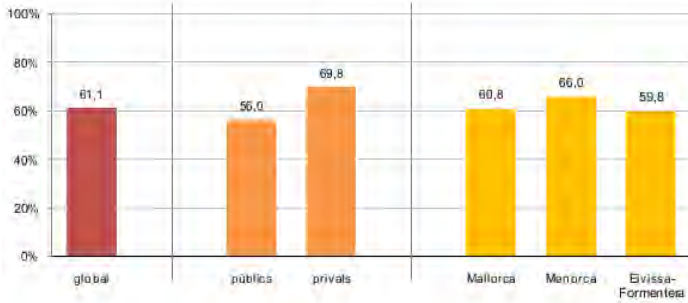
Les diferències entre les illes no són estadísticament significatives, com tampoc no ho varen ser el 2010-2011 (Avaluació de Diagnòstic anterior).

GRÀFIC 7. PERCENTATGE D'ALUMNAT QUE HA REPETIT ALGUN CURS, PER TITULARITAT I PER ILLES, 4T DE L'EP. CURS 2012-2013

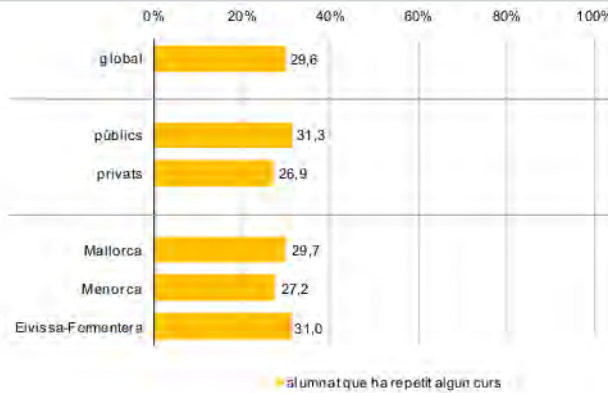
El percentatge s'ha extret de l'alumnat que ha contestat sí a la pregunta: «Has repetit algun curs?». La diferència per titularitat és estadísticament significativa, en canvi per illes, no.

GRÀFIC 8. PERCENTATGE D'ALUMNAT IDONI, PER TITULARITAT I PER ILLES, 2N DE L'ESO. 2012-2013

Entre quart de primària i segon de l'ESO, la idoneïtat davalla 25 punts percentuals i Menorca és l'illa que el té més alt, gairebé sis punts de diferència amb Mallorca.

GRÀFIC 9. PERCENTATGE D'ALUMNAT QUE HA REPETIT ALGUN CURS, PER TITULARITAT I PER ILLES, 2N ESO. CURS 2011-2012

Les diferències entre els centres per titularitat i per illes són estadísticament significatives, excepte la de Mallorca amb Eivissa i Formentera.

6. LA REPETICIÓ I ALTRES VARIABLES

Les diferents publicacions d'indicadors del sistema educatiu, en les seves anàlisis, destaquen que:

- El percentatge de nins/al·lots repetidors és major en totes les edats que el de nines/al·lotes.

- El percentatge d'alumnat repetidor és més alt en totes les edats als centres públics que als privats.

No s'aprofundeix en aquestes dues variables per dos motius, perquè les Illes Balears no es diferencien de les altres comunitats autònomes en aquests casos i perquè aquestes variables no aporten dades significatives respecte del que es vol destacar en aquest article.

Sovint, també es relaciona la repetició de curs amb el percentatge d'alumnat immigrant. Si és un factor o variable que influeix, no és determinant, ja que comunitats autònomes com la Rioja, Madrid o Catalunya són de les comunitats autònomes amb els percentatges més alts d'immigrants, els percentatges de repetició o d'idoneïtat més baixos i els resultats a les proves externes per sobre de la mitjana de l'Estat.

Igualment, si l'elevat percentatge de repetició de les Illes Balears es volgués relacionar amb l'aprenentatge en dues llengües, les diferències entre el percentatge de repetidors entre Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears fan concloure que aquest tampoc no és un factor determinant. S'ha de recordar que els percentatges més baixos de repetició en els tres cicles d'educació primària es donen a Catalunya i que a l'ESO és entre les comunitats amb el percentatge de repetició més baixos i que és la comunitat amb el percentatge més alt d'idoneïtat de l'alumnat.

Conclusions. Si bé aquestes variables poden tenir influència sobre el nombre de repetidors, el fet que:

- les Illes Balears tinguin comparativament un percentatge elevat de centres privats i aquests tinguin menys percentatge d'alumnat repetidor,
- el nombre de nins/nines sigui el mateix que a la resta de comunitats,
- el percentatge d'immigrants sigui alt i que altres comunitats amb percentatges similars tinguin percentatges més baixos de repetidors,
- Catalunya, País Valencià i Illes Balears tinguin percentatges de repetidors i d'idoneïtat tan diversos,

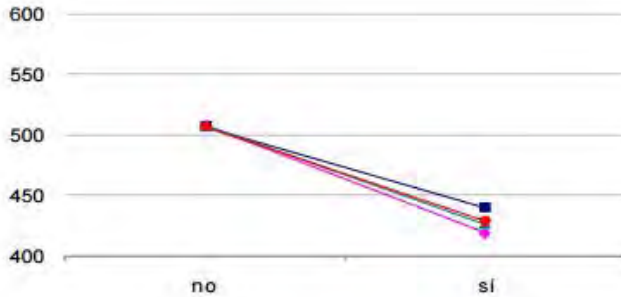
fa pensar que encara que aquestes variables puguin influir en el percentatge de repetidors, no són determinats.

7. LA REPETICIÓ I ELS RESULTATS

7.a. Avaluacions de Diagnòstic a les Illes Balears (IAQSE)

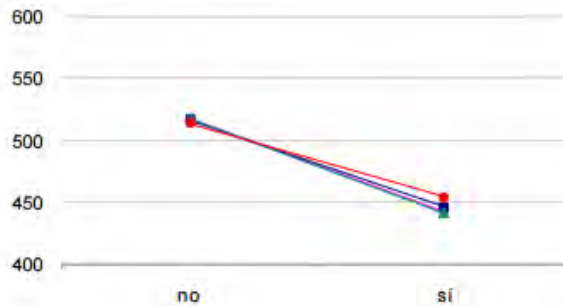
Les Avaluacions de Diagnòstic indiquen, com les altres avaluacions externes, que l'alumnat que repeteix obté resultats més baixos que l'alumnat que no ha repetit mai. S'ha de dir que no es pot saber si hauria tret millors o pitjors resultats si no hagués repetit. Es reproduïxen a continuació els gràfics amb la relació entre repetició i resultats de les darreres avaluacions de diagnòstic de 4t d'EP i 2n d'ESO a les Illes Balears.

GRÀFIC 10. RELACIÓ ENTRE LA CONDICIÓ D'ALUMNAT QUE HA REPETIT ALGUN CURS I ELS RESULTATS DELS ALUMNES, 4T D'EP, CURS 2012-2013

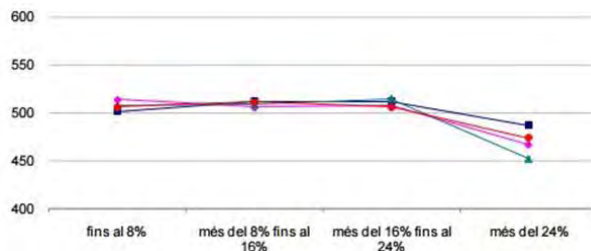
* Les diferents línies en colors corresponen a les diferents competències avaluades

GRÀFIC 11. RELACIÓ ENTRE LA CONDICIÓ D'ALUMNAT QUE HA REPETIT ALGUN CURS I ELS RESULTATS DELS ALUMNES, 2N D'ESO, CURS 2011-2012

Una de les conclusions que s'extreuen, només a les de 4t d'EP 2012-2013, és que en el cas de centres amb un percentatge molt alt d'alumnat repetidor —més del 24%— l'alumnat que no ha repetit mai obté resultats més baixos que el dels centres amb percentatge no tan alt de repetidors —menys del 24%— com es pot observar al gràfic següent.

GRÀFIC 12. RELACIÓ ENTRE EL PERCENTATGE D'ALUMNAT REPETIDOR EN ELS CENTRES DOCENTS I ELS RESULTATS DELS ALUMNES NO REPETIDORS, 4T D'EP, CURS 2012-2013

*Les diferents línies en colors corresponen a les diferents competències avaluades

7.b. PISA 2012

A Espanya, l'alumnat que ha repetit va obtenir pitjors resultats en totes les competències a PISA 2012. El que ha repetit dues vegades treu una puntuació inferior en comprensió lectora, en competència matemàtica, en ciències i en resolució de problemes que el que ha repetit una vegada i la puntuació d'aquest és inferior que la de l'alumnat que no ha repetit cap vegada. Es poden veure els resultats en puntuacions als 15 anys (edat en què es passa la prova) a la taula següent.

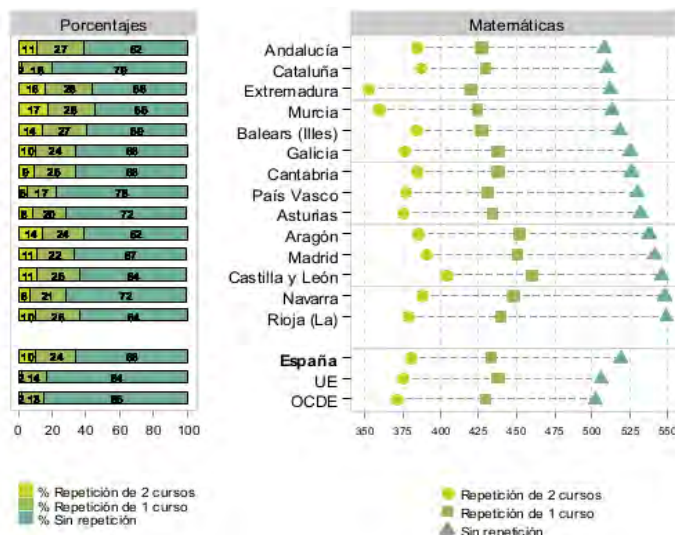
QUADRE 3. PUNTUACIÓ MITJANA OBTINGUDA PER COMPETÈNCIA, ALS 15 ANYS SEGONS NOMBRE DE REPETICIONS PISA 2012

Puntuació mitjana obtinguda per competència, als 15 anys segons nombre de repeticions PISA 2012			
Puntuació mitjana	2 vegades	1 vegada	No ha repetit mai
Comprensió lectora	382	439 (+57)	522 (+140) (+83)
Matemàtiques	380	433 (+53)	519 (+139) (+86)
Ciències	404	453 (+49)	526 (+122) (+73)
Resolució de problemes	370	423 (+53)	511 (+141) (+88)

* Entre parèntesi s'indica la diferència entre la puntuació obtinguda entre l'alumnat que ha repetit dues vegades i el que ho ha fet una i el que no ha repetit.

A l'OCDE (Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmics), la diferència en les puntuacions entre aquests tres tipus d'alumnat és un poc més baixa, a causa, tal vegada, del menor nombre de repeticions en els països que obtenen bons resultats.

GRÀFIC 13. DISTRIBUCIÓ DE L'ALUMNAT EN FUNCIÓ DE LA REPETICIÓ A ESPANYA, L'OCDE I A LES COMUNITATS AUTÒNOMES

D'acord amb l'informe de l'IAQSE, *Resultats PISA 2012. Illes Balears*, el 60,9% de l'alumnat de 15 anys que va passar les proves (730 al·lotes i 705 al·lots; 881 alumnes (61,4%) de centres públics i 554 (38,6%) de centres privats) el 60,9% no havia repetit cap curs, el 27,3%, una vegada i l'11,8%, dues o més.

Quan es comparen resultats, totes les diferències entre les puntuacions obtingudes per l'alumnat que ha repetit una vegada, dues o més i el no repetidor són estadísticament significatives i la mitjana més baixa l'obté l'alumnat que ha repetit en ambdues etapes.

QUADRE 4. PUNTUACIONS EN LES DISTINTES COMPETÈNCIES SEGONS REPETICIÓ. COMPARACIONS I DIFERÈNCIES. ILLES BALEARS, PISA 2012

	curs	mitjana	comparacions	diferències
Comprensió lectora			mai/ESO	83
	mai	517	mai/EP	110
	només a ESO	434	mai/ESO i EP	137
	només a EP	407	ESO/EP	27
	a ESO i a EP	380	ESO/ESO i EP	54
			EP/ESO	27
Competència matemàtica			mai/ESO	82
	mai	516	mai /EP	111
	només a ESO	434	mai/ESO i EP	136
	només a EP	405	ESO/EP	29
	a ESO i a EP	380	ESO/ESO i EP	54
			EP/ESO	25
Competència científica			mai/ESO	69
	mai	518	mai /EP	94
	només a ESO	449	mai /ESO i EP	123
	només a EP	424	ESO/EP	25
	a ESO i a EP	395	ESO/ESO i EP	54
			EP/ESO	29

Si es considera que a PISA una cinquantena de punts equival a una diferència d'un curs, resulta que l'alumnat repetidor no ha avançat en cap cas, a l'inrevés, les diferències inicials s'han engrandit: -137, -136 i -123 punts de mitjana són les diferències entre l'alumnat que ha repetit dues vegades i encara es troba a 2n d'ESO, i el que no ha repetit mai, que és a 4t d'ESO o a un curs superior.

Conclusió. Tot apunta que la repetició és una mesura que no obté els resultats esperats en cap cas, encara que no sabem amb certesa quins serien els resultats acadèmics si aquest alumnat no hagués repetit. Els resultat acadèmics i, moltes vegades, la desmotivació i la pèrdua d'autoconcepte d'aquest alumnat fa pensar que aquesta mesura hauria de ser extraordinària, com a mínim a la nostra comunitat autònoma.

B. La normativa sobre repetició de curs a les Illes Balears

Per poder analitzar les diferències de les dades sobre els repetidors (alumnat que no promociona o alumnat que continua un any més en el mateix curs) de l'EP i l'ESO s'ha de tenir en compte les diferències entre la normativa aplicable a les dues etapes educatives. A més, convé també tenir presents els canvis que s'han anat produint o es produiran en el desenvolupament de la normativa, sobretot, LOE i LOMQE, per observar si hi ha alguna tendència clara de canvi en l'avaluació i la promoció.

Si s'aprofundeix en les similituds i diferències entre l'avaluació i la promoció a l'EP i l'ESO observam que en aquesta darrera té més pes l'avaluació i la valoració del professorat de cada matèria, en canvi a l'EP, el té l'equip docent i, prioritàriament, el tutor. Per etapes, s'observa el següent:

Educació primària

- Es remarca que s'ha d'avaluar el progrés de l'alumne en el conjunt de les àrees del currículum en relació amb les competències bàsiques.
- Un criteri per a la promoció a l'EP és la maduresa de l'alumne i un altre, les previsibles repercussions, positives o negatives, que la decisió pugui tenir respecte del procés global d'aprenentatge de l'alumne.
- La LOMQE permet la repetició a tots els cursos i no només al final dels suprimits cicles.

Educació secundària obligatòria

- Les matèries i les competències són els referents per a l'avaluació. La LOMQE especifica que les matèries s'han d'avaluar no només tenint en compte els elements del currículum, com diu la LOE, sinó que concreta que s'ha de valorar la dedicació i l'esforç de l'alumnat. Tot i que l'avaluació és integradora, s'ha de tenir en compte des de totes i cadascuna de les assignatures i no ha d'impedir que el professorat faci de manera diferenciada l'avaluació de cada assignatura.
- Per a la promoció, el criteri aritmètic de la suma de matèries no aprovades està per damunt de les decisions col·legiades i l'equip docent té capacitat de decisió només en casos excepcionals (dues o tres matèries suspeses si es compleixen uns determinats requisits).
- La repetició es considera una mesura de caràcter excepcional, perquè abans s'han d'haver pres mesures de suport.
- La LOMQE es diferencia de la LOE perquè restringeix la promoció quan se suspenen les matèries instrumentals.

Quan es repeteix curs a l'ES, s'ha d'acompanyar d'un pla específic personalitzat, orientat a la superació de les dificultats detectades al curs anterior, a l'EP s'ha d'acompanyar d'un pla de reforç.

La repetició, sobretot a l'ES, depèn del nombre de matèries no aprovades i només en el cas d'un determinat nombre de matèries suspeses (dues o tres, segons la normativa aplicada) l'equip docent de forma excepcional pot decidir en funció del que pot ser millor per a l'alumnat. És cert que s'estableixen mecanismes per evitar la repetició i per superar les dificultats dels que repeteixen curs, però pot ser que només siguin intencions que després, en la realitat, no es desenvolupen ni concreten. En definitiva, es restringeix la repetició, però no es fomenta la promoció.

C. Reflexió final i propostes d'intervenció

Per resumir, un dels aspectes més destacats que les dades apunten és que algunes variables: aspectes socioeconòmics, sexe de l'alumnat, percentatge d'immigració, factors sociolingüístics, etc., no són determinants en la repetició, no expliquen per elles mateixes ni amb relació amb les altres els motius de l'elevat percentatge d'alumnat repetidor a la nostra comunitat autònoma.

Es pot afirmar que els indicadors de repetició/idoneïtat no segueixen una lògica i és aquí quan els que ens trobam més còmodes amb dades i tendències contrastades per aquestes ens hem d'atrevir a fer una hipòtesi difícilment comprovable, però, això sí, compartida per estudis d'experts en el tema. S'ha de mirar cap a altres llocs per intentar trobar una explicació i poder fer suggeriments per millorar la realitat docent de les Illes Balears.

Un dels fets que poden donar clària al tema són les dades ja comentades d'altres comunitats autònomes que comparteixen amb les Illes Balears la normativa bàsica, per exemple, Catalunya, la comunitat autònoma que té els percentatges més baixos de repetició i que obté resultats alts a les proves externes (PISA i Avaluacions Generals de Diagnòstic, encara que aquestes darreres presentin dades ja un poc llunyanes, curs 2008-09 per a 4t d'EP i 2009-2010 per a 2n d'ESO), lluny de les que obté l'alumnat de les Illes Balears. L'única explicació que hi trobam és que la seva cultura de centre i segurament la del seu sistema educatiu no aposta per la repetició com a mesura de millora de l'aprenentatge ni com una forma de justícia social que valora l'esforç i els resultats acadèmics obtinguts, si un cas, que es té més en compte, com en d'altres indrets i sistemes educatius, que l'alumnat es trobi valorat i que se'l permeti continuar amb la relació amb el seu grup d'iguals. Es podria definir com el foment de les segones oportunitats dins del grup d'edat i la recerca de mecanismes que en facilitin l'èxit.

En quins casos seria imprescindible la repetició de curs, la no promoció? Quin és el perfil d'alumnat i les condicions socioeducatives d'aquest que justifiqui, només de forma extraordinària, que es consideri que la repetició serà el millor per al progrés de l'aprenentatge de l'alumne? Com s'ha d'intervenir sobre l'alumnat que s'ha decidit que és millor que repeteixi, si n'és el cas?

En l'apartat de normativa, es pot comprovar que l'Administració intenta posar límits a la repetició i que es prescriuen plans individualitzats per a l'alumnat repetidor. Es valora que la normativa d'educació primària doni més pes a l'equip docent i al tutor la responsabilitat de la recerca del que és millor per a l'alumnat. També creiem que els plans individualitzats per als que repeteixen han de tenir el màxim de recursos personals i organitzatius de suport i que aquests cal avaluar-los per prendre decisions cada vegada més encertades. A l'ESO, el pes de l'aritmètica de matèries

suspeses és massa estricta, llevant pes a l'opinió de l'equip docent en la recerca del que és millor per a l'alumnat. En aquesta etapa obligatòria, caldria millorar plans i programes individualitzats per a l'alumnat repetidor i establir-ne d'altres. Així mateix, s'han d'augmentar els recursos que s'hi han de dedicar i que permetin els canvis organitzatius per atendre'l.

L'única manera de reduir els percentatges de repetició a uns límits raonables, a Finlàndia no arriben al dos per cent, és adoptant mesures proactives de suport i si l'alumne acaba el curs sense els coneixements o la maduresa prescrites, la millor opció i la més econòmica és que avanci amb el seu grup d'edat i tingui garantides estratègies per superar les dificultats educatives i un suport individualitzat en el curs següent. La repetició gairebé automàtica o la promoció sense cap mesura de suport són igualment pertorbadores i condueixen al fracàs o a l'abandonament primerenc.

La repetició de curs és una pràctica pedagògica molt freqüent en alguns estats de l'àmbit de l'OCDE i quasi desconeguda en altres. A Europa, es donen taxes de repetició altes a Bèlgica, Espanya, França, Luxemburg, Països Baixos i Portugal, mentre que en altres estats la repetició es desconeix totalment o succeeix rarament, com a Noruega o Islàndia. La diferència no depèn de la legislació, que la permet en la major part dels estats, just la prohibeixen Noruega i Islàndia, i Bulgària en l'educació primària. En aquest fet, s'hi ha d'afegir que just els canvis en la normativa són insuficients per canviar les creences i s'han de recordar les diferències descrites entre els percentatges de repetició de la majoria de comunitats autònomes i les de Catalunya, quan comparteixen una mateixa normativa.

Opinions d'experts i d'investigadors de l'educació coincideixen, reforcen i afegeixen alguns aspectes als ja esmentats. Pedagogs i docents amb llarga i reconeguda experiència, així com organismes d'opinió internacionals atribueixen freqüentment a la repetició de curs efectes no desitjats sobre l'aprenentatge, molta culpa del fracàs escolar i una alta despesa econòmica. Aquests punts de vista es veuen reforçats per experts i investigadors (Pérez Díaz i Rodríguez, 2011; De la Cruz i Recio, 2011). Suggereixen que la repetició minvaria si respongués més a les competències bàsiques del l'alumnat que a l'exigència de continguts curriculars (Fuentes, 2009, p. 20).

Els estudis mostren que quan es considera el punt de vista de l'alumnat, la repetició de curs apareix molt més com instrument de sanció i motivació que de recuperació i que famílies i professorat valoren la repetició de curs, perquè garanteix la serietat de les sancions i la justícia, i va contra la promoció automàtica per ser contrària al rigor, l'esforç i a la responsabilitat (Gentile et al., p. 101).

Tot el que s'ha exposat fins ara fa que es requereixi un canvi urgent de cultura, un canvi de concepció de l'avaluació que posi en primer lloc la millora de l'aprenentatge de l'alumnat i deixi la repetició com una mesura excepcional que cal fonamentar en raons pedagògiques i que sempre ha d'anar acompanyada de plans específics i individualitzats de suport. Aquest canvi de cultura s'ha de promoure des de l'administració educativa i des de les organitzacions i els col·lectius docents o interessats en l'educació, però s'ha de tenir en compte que aquest canvi només es produirà si la idea s'instaura en la cultura dels centres docents. No tenim dades de la repetició per centres i la correlació amb l'índex socioeconòmic i cultural (ISEC). Aquesta és una dada que s'hauria d'explotar, però pensam que els percentatges de repetició depenen més del factor de la cultura de cada centre que d'altres variables. Les dades que s'han exposat creiem que així ho apunten.

Relació de gràfics i taules:

Quadre 1. Variació del percentatge d'alumnat repetidor a Educació Primària i a ESO segons comunitat autònoma. Curs 2007-08 i 2012-13. Sistema estatal de indicadors de la educació 2015. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, p. 61.

Quadre 2. Diferències amb el percentatge de repetidors entre les Illes Balears, Espanya i Catalunya en el curs 2012-2103. Elaboració pròpia a partir de les dades del Sistema estatal de indicadors de la educació 2015. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

Gràfic 1. Percentatge d'alumnat repetidor a EP i ESO, a les Illes Balears. Curs 2012-2013. Indicadors del sistema educatiu de les Illes Balears (ISEIB). 2013. IAQSE, p. 112.

Gràfic 2. Comparació del percentatge d'alumnat repetidor a EP i ESO Estat-Illes Balears. Curs 2011-2012. ISEIB 2013, IAQSE, p. 112.

Gràfic 3. Taxes d'idoneïtat a les edats de 8, 10, 12, 14 i 15 anys per comunitat autònoma. Curs 2012-1013. Sistema estatal de indicadors de la educació 2015. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, p. 57.

Gràfic 4. Evolució del percentatge d'alumnat repetidor a educació primària. Sistema estatal de indicadors de la educació 2015. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, p. 61.

Gràfic 5. Evolució del percentatge d'alumnat repetidor a educació secundària obligatòria. Sistema estatal de indicadors de la educació 2015. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, p. 61.

Gràfic 6. Percentatge d'alumnat idoni, per titularitat i per illes, 4t EP. 2012-2013. IAQSE. Informe executiu 4t EP, curs 2012-2013, p. 124.

Gràfic 7. Percentatge d'alumnat que ha repetit algun curs, per titularitat i per illes, 4t d'EP. Curs 2012-2013. IAQSE. Informe executiu 4t EP, curs 2012-2013, p. 121.

Gràfic 8. Percentatge d'alumnat idoni, per titularitat i per illes, 2n d'ESO. 2012-2013. IAQSE. Informe executiu 2n ESO, curs 2011-2012, p. 134.

Gràfic 9. Percentatge d'alumnat que ha repetit algun curs, per titularitat i per illes, 2n ESO. Curs 2011-2012. IAQSE. Informe executiu 2n d'ESO, curs 2011-2012, p. 132.

Gràfic 10. Relació entre la condició d'alumnat que ha repetit algun curs i els resultats dels alumnes, 4t EP, curs 2012-2013. IAQSE. Informe executiu 4t EP, curs 2012-2013, p. 123.

Gràfic 11. Relació entre la condició d'alumnat que ha repetit algun curs i els resultats dels alumnes, 2n ESO, curs 2011-2012. IAQSE. Informe executiu 2n d'ESO, curs 2011-2012, p. 133.

Gràfic 12. Relació entre el percentatge d'alumnat repetidor en els centres docents i els resultats dels alumnes no repetidors, 4t EP, curs 2012-2013. Informe executiu 4t EP, curs 2012-2013, p. 123.

Quadre 3. Puntuació mitjana obtinguda per competència, als 15 anys segons nombre de repeticions PISA 2012. Elaboració pròpia a partir de dades de PISA 2012. Informe español.Volumen I. Resultados.

Gràfic 13. Distribució de l'alumnat en funció de la repetició a Espanya, l'OCDE i la UE i a les comunitats autònomes. PISA 2012. Informe español.Volumen I. Resultados.

Quadre 4. Puntuacions en les distintes competències segons repetició. Comparacions i diferències. Illes Balears, PISA 2012. Informe PISA 2012 Illes Balears. IAQSE, Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats, 2014.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

AA.VV. (2014). *Avaluació de diagnòstic 2012-2013: Illes Balears. 4t EP. Informe executiu*. Palma: Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats.

AA. VV. (2014). *Indicadors del Sistema Educatiu de les Illes Balears. ISEIB 2013*. Palma: Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats.

Bauzà A., Borràs, J. F. i Cañellas. B. (2011). *Avaluació de diagnòstic 2009-2010: Illes Balears. 2n ESO. Informe executiu*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura.

Borràs, J. F., Cañellas. B. i Portas, H. (2012). *Avaluació de diagnòstic 2010-2011: Illes Balears. 4t EP. Informe executiu*. Palma: Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats.

Borràs, J. F., Cañellas. B. i Portas, H. (2013). *Avaluació de diagnòstic 2011-2012: Illes Balears. 2n ESO. Informe executiu*. Palma: Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats.

Borràs, J. F., Cañellas. B., Portas, H., et. al. (2013). *Indicadors del Sistema Educatiu de les Illes Balears. ISEIB 2012*. Palma: Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats.

Calero, J. i Escardíbul, J. O. (2014). *El rendimiento del alumnado de origen inmigrante en PISA 2012*. PISA 2012. Informe español. Volumen II: Análisis secundario Documento de trabajo.

Carabaña, J. (Universidad Complutense) (2014). *Repetición de curso y puntuaciones PISA*. PISA 2012. Informe español. Volumen II: Análisis secundario. Documento de trabajo.

Evaluación general de diagnóstico 2009. (2010). Educación Primaria Cuarto curso. Informe de resultados. Madrid: Ministeri d'Educació, Institut d'Avaluació Educativa.

Evaluación general de diagnóstico 2010. (2011). Educación Secundaria Obligatoria. Segundo curso. Informe de resultados. Madrid: Ministeri d'Educació, Institut d'Avaluació Educativa.

Masdeu, C. (2015). *Repetició de curs o com incentivar el fracàs?*. El diari de l'educació, Fundació Jaume Bofill.

PISA 2012. (2013). *Programa Internacional para la Evaluación de los Alumnos. Informe español. Volumen II: Análisis secundario*. Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Sistema estatal de indicadores de la educación 2015. (2015). Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, Institut Nacional d'Avaluació Educativa.